

Posebna tema o psihologiji v izobraževanju učiteljev

Mojca Juriševič^{1*} in Katja Košir²

¹Oddelek za temeljni pedagoški študij, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani

²Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru

Spoštovane kolegice in kolegi,

pred nami je nova, posebna tema Psiholoških obzorij, ki sva jo gostujoči urednici posvetili vlogi psihologije v izobraževanju. Tako sva skupaj z avtoricami prispevkov poskušali obeležiti spomin na kolegico dr. Cveto Razdevšek Pučko, ki je temu področju posvetila dobrih 45 let raziskovalnega in strokovnega dela. Prispevki, zbrani v tej številki, se namreč vsak s svojega zornega kota vsebinsko dotikajo problematike, s katero se je ukvarjala dr. Cveta Razdevšek Pučko.

Za bralce, ki kolegice niso osebno poznali, naj povemo, da je dr. Cveta Razdevšek Pučko svojo karierno pot začela po diplomi leta 1968. Najprej se je kot šolska psihologinja zaposlila na Ravnah na Koroškem, in sicer za vse osnovne šole v občini. S svojim delom ter uvajanjem drugih psihologov v delo na šolah je postavila temelje za šolsko svetovalno službo v občini in celotni koroški regiji. Leta 1970 se je zaposlila na takratni Pedagoški akademiji oz. kasneje Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je kot izredna profesorica za področje pedagoške psihologije raziskovalno, strokovno in pedagoško delovala vse do upokojitve.

Posebna tema vključuje **tri raziskovalne prispevke in po en strokovni prispevek, strokovno razpravo in intervju s strokovnjakinjo**. Poglejmo si natančneje, kaj prinašajo bralcem.

Dr. Katja Košir, dr. Sara Tement in Marina Horvat se v prispevku z naslovom *Zaznane značilnosti delovnega mesta in čustveno delo kot dejavniki delovne zavzetosti učiteljev* ukvarjajo z dejavniki delovne zavzetosti med slovenskimi učitelji.

Dr. Cveta Razdevšek Pučko je o osebnostnih lastnostih in dejavniki uspešnosti učiteljev takole razmišljala (1990):

Osebnostne lastnosti in dejavniki, ki vplivajo na uspešnost učiteljev, so področja, ki me zanimajo od samega začetka mojega strokovnega udejstvovanja. Že kot šolski psiholog na osnovni šoli sem postala pozorna na razlike v ravnanju učiteljev, ki jim nisem mogla najti izvora v predmetu in stopnji poučevanja ali drugih objektivnih dejavnikih.

Svojo strokovno in raziskovalno pozornost sem zato najprej namenila proučevanju dejavnikov, ki vplivajo na uspešnost bodočih učiteljev pri študiju in kasneje v praksi.

Zanimajo me kognitivni dejavniki, še posebej vzgojno-izobraževalna stališča. V razmerah naše pedagoške prakse sem skušala ugotoviti, ali in kako ta stališča vplivajo na posamezne značilnosti učiteljeve interakcije z učenci in kako vse to vpliva na učence, njihovo motivacijo in odnos do šole.

Nisem se zadovoljila le z razlago teh odnosov, skušala sem jih tudi spremeniti.”

Urška Žerak in dr. Mojca Juriševič v prispevku z naslovom *Odnos učiteljev do empirično podprtega poučevanja: primerjalna analiza stališč med novinci in eksperti v zgodnjem osnovnošolskem izobraževanju* obravnavata stališča učiteljev do raziskovanja na področju poučevanja ter potencialne razlike v njihovih stališčih glede na obseg strokovnih izkušenj.

Dr. Cveta Razdevšek Pučko je o tem, kakšne učitelje potrebujemo, izpostavila naslednje (2013):

Družbaznanja zahteva od učiteljev nekatere nove vloge, med katerimi zavzema osrednje mesto preusmeritev od poučevanja k učenju, uporaba sodobne informacijske tehnologije, usposobljenost za delo z različnimi učenci, nujnost sodelovanja z drugimi učitelji, drugimi strokovnimi delavci in starši, usposobljenost za refleksijo, raziskovanje in evalvacijo lastnega dela. Za uspešno prevzemanje vseh teh novih vlog mora biti učitelj odprt za spremembe in motiviran za vseživljenjsko učenje in stalni profesionalni razvoj. Ne glede na to, kateri zorni kot zavzamemo (eksperti, ravnatelji, učni načrti), lahko ugotovimo, da od učiteljev veliko pričakujemo. Preveč? Odgovor je nikalen, če se zavedamo vseh zahtev sodobnega časa in prenovljene šole, in pritrđen, če razmišljamo o različnih izobraževalnih poteh, o usposabljanju učiteljev za te zahteve, o dejstvu, da ob vstopu v učiteljski študij ni selekcijskih postopkov, ki bi že na začetku izbrali potencialne kandidate za tako zahtevne naloge, pa tudi če razmišljamo z vidika učiteljevega položaja v družbi.

*Naslov/Address: red. prof. dr. Mojca Juriševič, Oddelek za temeljni pedagoški študij, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana, e-mail: mojca.jurisevic@pef.uni-lj.si

Prispevek z naslovom *Razvijanje kompetenc bodočih psihologov na področju vzgoje in izobraževanja – skozi perspektivo študentov* avtoric dr. Cirile Peklaj, dr. Sonje Pečjak in dr. Melite Puklek Levpušček se po svojih vsebinah vrača h ključnemu vprašanju psihologije na področju izobraževanja, ko z vzdolžnim pristopom ocenjuje motivacijsko naravnost študentov psihologije za delo na področju vzgoje in izobraževanja ter evalvira razvoj njihovih kompetenc po modelu EuroPsy.

Dr. Cveta Razdevšek Pučko je v premisleku o vlogi kompetentnih psihologov na področju vzgoje in izobraževanja opisala svojo osebno strokovno izkušnjo (2012):

V prispevku predstavljam predvsem nekaj tistih idej in izkušenj, ki so predstavljale ali izpostavile delo psihologov z vzgojitelji in učitelji, ne obravnavam pa primerov neposrednega dela psihologov z nadarjenimi učenci. Pri tem se zavedam subjektivnosti poudarkov, prepričana sem, da bi kdo drug naredil drugačen izbor.

Moj izbor pa je brez dvoma tudi pod vplivom mojih osebnih izkušenj. Svojo poklicno pot sem namreč začela kot šolski psiholog za vse šole (štiri centralne s podružnicami) večje občine. V tistem obdobju nadarjenim učencem nismo posvečali posebne pozornosti, prioriteta je bilo delo z manj uspešnimi učenci. Zelo hitro sem ugotovila, da sama ne morem izvajati pomoči vsem učencem, ki bi jo potrebovali, zato sem začela delati z učitelji in jih skušala s svojim psihološkim znanjem usmerjati pri delu z učenci.

Dr. Barbara Šteh in dr. Marjeta Šarič v številko prispevata pomemben strokovni premislek z naslovom *Vloga formativnega ocenjevanja v visokošolskem izobraževanju*, v katerem utemeljujeta pomen formativnosti v smislu zagotavljanja kakovosti študija in podajata smernice za kultivacijo formativnega ocenjevanja študentov.

Dr. Cveta Razdevšek Pučko je o pomembnosti usposobljenosti učiteljev za ocenjevanje poudarila naslednje (2007):

TAKO in TO, kar učitelj preverja in ocenjuje, TAKO in TISTO se učenci tudi učijo, TISTO in TAKO si tudi zapomnijo. Preverjanje in ocenjevanje znanja je v šolskem sistemu najučinkovitejši usmerjevalec učenja in njegovih učinkov.

Vsebina strokovne razprave, ki jo je pripravila dr. Mojca Juriševič, je publikacija ameriške psihološke zveze z naslovom *Dvajset najpomembnejših psiholoških načel o poučevanju in učenju od vrtca do srednje šole* (APA, 2015). V njej so predstavljena posamezna načela oz. sklopi načel, ki s psihološko znanostjo pojasnjujejo izbrane pojave s področja vzgoje in izobraževanja.

Dr. Cveta Razdevšek Pučko je razumevanje kompleksnosti učenja poskušala pojasniti z naslednjo mislijo (2011):

Učenje ne more biti vedno zabava, ne sme biti vedno tekma, je vrednota, je pot in cilj, je izziv, je napor, ki vodi k zadovoljstvu.

Številko zaokroža intervju z dr. Márto Fülöp, mednarodno uveljavljeno strokovnjakinjo s področja psihološkega raziskovanja tekmovalnosti in sodelovanja, ki je z dr. Cveto Razdevšek Pučko in tudi nekaterimi drugimi slovenskimi psihologi raziskovalno sodelovala oz. še sodeluje.

Nenazadnje velja izpostaviti, da je bila dr. Cveta Razdevšek Pučko dolgoletna aktivna članica Društva psihologov Slovenije. V letih 2009–2011 je bila tudi glavna urednica Psiholoških obzorij.

V svojem zadnjem uredniškem nagovoru je motivacijsko poudarila (2011):

Imamo torej revijo, ki se lahko pohvali z vrsto kriterijev kvalitete, ki pa niso zadostni pogoj. Dobre revije ni brez dobrih avtorjev, zato še vedno velja povabilo, ki sem ga zapisala pred tremi leti: veliko vas je, psihologov in drugih strokovnjakov, ki raziskujete in imate kaj povedati tudi drugim. Vabim vas, da pošljate svoje prispevke in obogatite zakladnico psihološke literature z vašim znanjem in izkušnjami.

Dr. Cveta Razdevšek Pučko torej ni bila le odlična šolska psihologinja, tudi ne le izjemna predavateljica ter mentorica in raziskovalka znotraj univerzitetnega okolja, ter natančna, delovna in strokovno kritična kolegica. Pogosto se je namreč znašla, doma in mednarodno, v različnih strokovno odločevalskih funkcijah, kot zagovornica in promotorka psihološke znanosti na področju vzgoje in izobraževanja. V vseh vlogah in odgovornostih, ki jih je skozi leta sprejemala in zavzeto opravljala, je poskušala delovati povezovalno znotraj psihološke stroke ter interdisciplinarno. Iskala in našla je mostove, preko katerih je povezovala poti od teorije k praksi in nazaj, vedno znova na podlagi sodobnih in empirično podprtih psiholoških spoznanj.

V nadaljevanju sta nekaj misli in spominov na kolegico dr. Cveto Razdevšek Pučko prispevala tudi njena dolgoletna kolega in sogovornika, ddr. Barica Marentič Požarnik in dr. Drago Žagar.

Hvala vsem avtorjem ter recenzentom, ki ste prispevali svoje znanje in čas za pripravo te posebne teme.

Moji spomini

S Cveto sem dolga leta tesno sodelovala v takšni ali drugačni obliki. Gibali sva se v istem miselnem okviru, imeli podobne ideje, kaj izboljšati v izobraževanju učiteljev in na čem zasnovati spremembe. Mislim, da je to najbolj prišlo do izraza na jubilejnem posvetu ob 50-letnici Pedagoške fakultete leta 1997 na temo *Izobraževanje učiteljev ob vstopu v tretje tisočletje*, kjer sva imeli uvodna, lepo se dopolnjujoča prispevka (jaz: Filozofija, doktrina in praksa v izobraževanju učiteljev in ona: Zakaj in kako spremeniti izobraževanje učiteljev). Začrtala je vrsto predlogov za prenovo izobraževanja učiteljev in to na treh ravneh: na sistemski, vsebinski in na ravni metod. Na tem mestu ne morem iti v podrobnosti, omenim naj le njen še danes nadvse aktualen poudarek, da mora prenova izobraževanja učiteljev preseči to, kar je poimenovala »binarne opcije«, da torej nujno potrebujemo prehod od razmišljanja v slogu ali–ali v bolj povezovalno, uravnoteženo razmišljanje. Torej ne: akademizacija ALI profesionalizacija, ampak akademizacija IN profesionalizacija; podobno pri kategorijah teorija–praksa, vsebine – metode, znanje – spretnosti, kognitivno – afektivno področje. Da je potrebno uresničiti težnjo po ravnotežju, po zviševanju standardov obeh opcij, ne eno na račun drugega, ampak vedno oboje, je poudarila.

Kolikokrat sem spomnila na to njeno opozorilo v naslednjih letih, ko sem na primer ob želji po uravnoteženju poudarila, da učitelj ni le prenašalec znanja, ampak tudi spodbujevalec samostojnega, aktivnega učenja, takoj naletela na očitke »z druge strani«, da odklanjam učiteljevo razlago in učenje na pamet kot nekaj slabega, da uporabljam »ideološki govor« in podobno. Uravnoteženje je nujno, a ga je v naših razmerah pogosto težko doseči.

Na istem posvetu je Cveta pionirsko podprla mnoge ideje in pristope, ki so se v naslednjih letih postopno bolj ali manj uspešno uveljavljali, kot je timski pristop in v razvoj kompetenc usmerjene oblike praktičnega pedagoškega usposabljanja učiteljev ob spodbujanju refleksije in metakognicije. Zavzela se je za predlog, ki ga strokovnjaki ponavljamo leta in leta, a ostaja neke vrste »neuslišana ljubezen«, da se namreč uveljavijo posebni specialistični programi za usposabljanje mentorjev študentom na praksi in pripravnikom – sistematične podpore »od zgoraj« tem programom in posebnemu statusu učiteljev mentorjev do danes še ni ...

Dragocen je tudi njen prispevek k uveljavljanju »pravega« opisnega ocenjevanja, ki bi vsem, ki jih zanimajo napredek in podpora individualnih posebnosti učenca, mnogo več povedalo kot gole številke, ki jih sedaj »rinemo« v spričevala vse bolj na začetek šolanja.

Še to. Prototip začetnega tečaja Osnove visokošolske didaktike, namenjenega didaktičnemu usposabljanju kandidatov, ki prvič pridobivajo naziv visokošolskega učitelja, sva izdelali skupaj na željo rektorata ljubljanske univerze že marca 1994. Vemo, da je tudi pot tega usposabljanja v našem okolju močno »vijugava«.

Veliko spominov nanjo me veže v zvezi z udeležbo na mednarodnih konferencah. Kako sva skupaj odkrivali čare stare Lizbone, vključno s sentimentalnimi zvoki fada, ali občudovali srednjeveške zgradbe v Toulousu, »rožnatem

mestu« ter z nezavzetnim obzidjem obdani starodavni Carcassone. Za vse vtise je bila odprta, znala se je iskreno čuditi.

Vse to – strokovno in osebno drugovanje, skladnost idej - sem takrat jemala kot nekaj samoumevnega in se zavedam šele sedaj, kako edinstveno in neponovljivo je bilo. Težko se mi je navaditi na misel, da je ni več med nami.

zasl. prof. ddr. Barica Marentič Požarnik

Moji spomini in védenje o dr. Cveti Razdevšek Pučko

Z dr. Cveto Razdevšek Pučko sva se spoznala v študentskih letih. Oba sva v časovnem razmaku enega leta vpisala študij psihologije in študij pedagogike kot B predmeta na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Po diplomi sta se najini karierni poti za nekaj časa razšli. Cveta se je po diplomi iz psihologije zaposlila pri Temeljni izobraževalni skupnosti Ravne na Koroškem, jaz pa sem se leto kasneje, po odsluženju vojaškega roka, zaposlil na Oddelku za psihologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Toda že po dveh letih zaposlitve na omenjeni izobraževalni skupnosti je tudi Cveta zašla v raziskovalno sfero, ko je bila leta 1970 na takratni Pedagoški akademiji v Ljubljani izvoljena v naziv predavateljice za predmet Pedagoška psihologija.

Na svoji akademski poklicni poti je dr. Cveta Razdevšek Pučko pustila pomembne sledi na pedagoškem področju, raziskovalnem področju in z diseminacijo svojih strokovnih in znanstvenih spoznanj med slovenske učitelje, učitelje na šolah s slovenskim učnim jezikom v zamejstvu in širše v mednarodnem šolskem prostoru.

Na Pedagoški akademiji in kasneje na Pedagoški fakulteti v Ljubljani je vseskozi predavala pedagoško psihologiji in soroden predmet Psihologija za učitelje študentom različnih smeri dodiplomskega študija. Sodelovala pa je tudi v nekaterih programih podiplomskega magistrskega študija na pedagoški fakulteti. Poleg rednega pedagoškega dela na fakulteti je sodelovala tudi na seminarjih za pridobitev pedagoško – andragoške izobrazbe za učitelje, ki si te izobrazbe niso pridobili tekom rednega študija ter v različnih oblikah stalnega strokovnega izpopolnjevanja učiteljev in ravnateljcev. Kot vabljen predavateljica je imela tudi vrsto tematsko izbranih predavanj doma in v tujini.

Na raziskovalnem področju se je največ ukvarjala s proučevanjem uvajanja reformnih sprememb in novosti v naš šolski sistem: proučevanjem strukturiranja visokošolskega izobraževanja učiteljev po univerzitetnem modelu, proučevanjem modela dveh učiteljic v razredu (učiteljica – asistentka), opisnega ocenjevanja v začetnih razredih devetletne osnovne šole ...

Bila je nosilka številnih raziskovalnih projektov v zvezi z omenjenimi problematikami. K nekaterim od teh projektov je tudi mene povabila. In ugotovil sem, da je s kolegico Cveto lepo in vredno sodelovati: bila je natančna, temeljita in ji je bilo mar za mnenja in predloge drugih raziskovalcev. Nasploh je značilnost večine njenih raziskav timsko delo ter vključevanje učiteljev v raziskovalno delo po principih akcijskega raziskovanja.

Svoje raziskovalne izsledke je diseminirala na seminarjih za učitelje na domala vseh šolah v Sloveniji, z njihovo predstavitvijo na raznih strokovnih in znanstvenih srečanjih ter prek objavljenih del.

Dr. Cveta Razdevšek Pučko pa je znala »poskrbeti« tudi za strokovno rast svojih dveh odličnih akademskih naslednic. Dr. Mojca Juriševič in dr. Alenka Polak sta bili njeni asistentki, sedaj pa kot visokošolski učiteljici uspešno nadaljujeta njeno delo.

zasl. prof. dr. Drago Žagar

Literatura

- Razdevšek_Pučko, C. (1990). *Vpliv učiteljevih vzgojno-izobraževalnih stališč na njegovo pedagoško delo ter možnost njihovega spreminjanja* [neobjavljena doktorska disertacija]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Razdevšek_Pučko, C. (2007). Pedagoško-psihološke usmeritve pri preverjanju in ocenjevanju znanja. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*, 5(1), 33–43.
- Razdevšek_Pučko, C. (2011). Uvodna beseda urednice. *Psihološka obzorja*, 20(4), 7–8.
- Razdevšek_Pučko, C. (2012). Od rob strokovnemu posvetu »Podpora psihologa vzgojiteljem in učiteljem pri delu z nadarjenimi«. V M. Juriševič in P. Gradišek (Ur.), *Podpora psihologa učiteljem in vzgojiteljem pri delu z nadarjenimi, zbornik posveta Posvetovanje Podpora psihologa učiteljem in vzgojiteljem pri delu z nadarjenimi*, 25. 1. 2013, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani (str. 101–104). Center za raziskovanje in spodbujanje nadarjenosti na UL PEF in Sekcija psihologov v vzgoji in izobraževanju pri Društvu psihologov Slovenije.
- Razdevšek_Pučko, C. (2013). Kakšnega učitelja potrebuje (pričakuje) današnja (in jutrišnja) šola? *Didakta*, 22(162), 8–10.